

Szerkesztőség és kiadó-hivatal:

Budapest, V. ker. főút 30. sz.

II. emelet, 18. ajtó,

hová az előfizetési pénzek,
kéziratok és fölhasználások
küldendők.Bérmentetlen levelek el nem
fogadtatnak.

Kéziratok vissza nem küldetnek.

SZOMBATI UJSÁG.

ZSIDÓ VALLÁSI, KÖZSÉGI, TÁRSODALMI ÉS KÖZMÜVELŐDÉSI

HETILAP.

Előfizetési díj:

Egy évre 6 frt
Fél évre 3 „
Negyedévre 1 „ 60 kr.
Egyes szám 12 „

Hirdetési díj:

Egy kéthasábos petítor 10 kr
Többszörös hirdetésnél 7 „
Nyilttér sorja 20 „
Bélyegdíj 30 „
minden beigtatás után.

Felelős szerkesztő: Zsengeri Samu.

Megjelenik minden szombaton.

Társszerkesztő: Grosz Viktor.

TARTALOM: Halljad Izrael. — Kiadói szó. — Sorakozzunk. Roder Adolftól. — T á r c z a: Zsidó menyegző falun. Ágai Adolftól. — R. Eliézer hen Hyrkanos és R. Jósua ben Chananja ágadai vitáikban. Dr. Bacher Vilmostól. — Történelmi adatok. — Irodalom. — Iskola és nevelés: Nevelési intés szülők számára. — Lap-szemle. — Levelezések. — A pesti fiárvaház felavatása. — Különfélék.

Halljad Izrael!

A ki a magyarhoni zsidó felekezet utolsó évtizedbeli fejlődését éber szemmel kísérte, annak figyelmét ki nem kerülhetette az a szellemi tespedés, mely e korszakot különösen jellemzi. Széles e hazában egyetlenegy hitfelekezet sem hanyagolta annyira el erkölcsi és szellemi érdekeit mint a zsidó, jóllehet éppen neki lett volna leginkább szüksége arra, hogy erkölcsi állását és szellemi tekintélyét minél magasabb fokra emelje.

Nézzük csak, mint tanácskoztak a hazai ref. egyház képviselői amugy is consolidált egyházi és iskolai intézményeik javításán s fejlesztésén. Mily erélylyel jártak el mindenben, a mi felekezetük kül- és beléletét csak távolról és érinti. Mily féltékenyen védik és óvják meg felekezeti önkormányzati jogukat az állammal szemben, noha semmiféle veszély nem fenyegeti azt.

S a magyar zsidóság, mely a kebelében támadt meghasonlás következtében pártokra szakadt s részint egymást támadja meg, részint pedig mások által üldöztetik; a magyar zsidóság, melynek számos egyházi és iskolai intézményei semmi féle biztos alappal nem bírnak s a belső viszályok következtében lassan romba dőlnek; melynek felekezeti élete egyrészt a túlbuzgóság, másrészt pedig a merev közöny miatt majdnem egészen pang: — stoikus nyugalommal engedte magát át a „kedves semmittevésnek“ a véletlenre bizván, hogy zilált felekezeti állapotát rendbe hozza, megtámadóit lefegyverezze és elnémitsa, pangó felekezeti kül- és beléletét pedig újra pezsdülésnek indítsa.

Szomoru jelenség biz ez, mely következményeiben még veszélyes is lehet; de minket még sem ejt kétségbe, mert a tapasztalás és a történet egyaránt bizonyítja, hogy valahányszor a zsidóságon a közöny és szellemi tespedés erőt vett, mindig még idejekzrán ocsudott föl érzéketlenségéből és megkettőztetett erővel látott hozzá, hogy mulasztásait jóvá tegye.

A magyar zsidóság kórálma már rég óta tart s ideje, hogy fölébresszék s rá mutassanak a számos mulasztásra, melyek felekezeti életét veszélylyel fenyegetik; hogy fölrázzák kárhozatos közönyéből és szemé elé állítsák az elhanyagolt felekezeti intézmények sülyedését; hogy fölriaszszák a tespedés álmából, s figyelmeztessék reá, mennyire elhatalmasodtak már ellenpártosai és küllellenei s hogy mindezen bajakon segitenie kell, ha dicső multját megtagadni és a felekezet létét kockáztatni nem akarja.

Hogy mind ez megtörténhessék, elhatároztuk magunkat e lapok kiadására, mert ugy vagyunk róla meggyőződve, hogy ez az egyedüli eszköz, melylyel hitsorsosainkat mulasztási vétkeik jóvátetésére buzdítani, egyházi és iskolai intézményeink fejlesztésére és fölvirágoztatására serkenti lehet; ez az egyedüli eszköz, melylyel megtámadóinkat lefegyverezni és visszaverni, ellenségeinket pedig elnémitani lehet.

Van azonban lapunknak még más, az említett-nél nem kevésbé fontos célja is.

A hazai irodalom már minden ágaiban kiállja a versenyt a külföld irodalmával, de magyar-zsidó irodalomnak még alig van hire nálunk, mig európa-szerte a zsidó irodalom igen szép virágzásnak indult és a világirodalomban kellő helyet szorított magának. E sajnos tüneménynek nem a szaktudósok hiánya, hanem inkább az az oka, hogy hitfeleink saját irodalmuk iránt közönyössé váltak; mert csak így történhetett az, hogy egyik jeles tudósunk magyar nyelven irt munkáját németre volt kénytelen lefordítani, hogy kiadóra szert tehessen s azzal a külföldön babérokat arasson.

Volt idő midőn e tény okát nem kellett kutatni; de mai napság, midőn az öregek az ifjaktól tanulják el a magyar szót, az utóbbiak pedig a németet már alig értik, csakis abban lelheti a tény magyarázatát, hogy hazánkban egyáltalában nem pártolják az irodalmat, legyen az felekezeti vagy nem felekezeti, szak vagy szépirodalom.

E tény nagy csorbát ejt a magyar nemzet értelmiségén általában és különösen a zsidóságn, jóllehet az értelmiséget még legnagyobb ellenségeink sem szokták tőlünk elvitatni. S noha e csorba kiköszörülése nem lehet egy heti lapnak föladata, de arra buzdítani mégis lehet vele, különösen akkor, ha oly jeles tudósok, szakférfiak és írók szólalnak meg

benne, mint Dr. Ágai Adolf, Dr. Bacher Vilmos, Dr. Bánoczi József, Deutsch Henrik, Fenyvesi Adolf, Hochmuth Ábrahám, Hoffmann Mór, Dr. Kármán Mór, Dr. Kaufmann Dávid, Dr. Kohn Sámuel, Dr. Kövi József, Lederer Ábrahám, Dr. Löw Immanuel, Dr. Perls J., Reich Ignác, Radó Vilmos és Dr. Simonyi Zsigmond, S mert az említett tudósok s írók támogatásában biztosok vagyunk, reméljük, hogy nehéz, de szent feladatunkat kellő sikerrel meg fogjuk oldani.

Jóllehet fentebbi sorainkban eléggé jellemeztük lapunk irányát és törekvését, mégis jónak látjuk programmunkat a következőkben részletezni. Lapunk mint a haladó zsidóság organuma foglalkozik:

a) A már kellő folyamatban levő magyarosodás tovább fejlesztésével.

b) Vallási kérdésekkel.

c) Községi politikával.

d) A felekezeti intézmények szervezési ügyével.

e) A zsidó irodalommal.

f) Iskolai és nevelési ügygyel.

Ily célból indítjuk meg lapunkat, mely az említettek szerint a zsidóság összes érdekeit akarja képviselni s mert az akarat megtestesítésére való szorgalomban és buzgalomban részünkről hiány nem lesz, csakis hitsorsosainktól függ, hogy vállalatunk a hazai zsidóság javára válhassék.

Isten velünk.

A szerkesztőség.

Kiadói szó.

Ha annyi sikertelen kísérlet után mégis vállalkozunk e lapok kiadására, csakis azért teszszük, mert abban a meggyőződésben élünk, hogy ez a jelenlegi viszonyok között hézagot pótol.

Részünkről mindent el fogunk követni, hogy a lap kiállítása iránt támasztható igényeknek megfeleljünk s így csakis a t. közönség szives pártolásától függ, hogy vállalatunk gyökeret verhessen.

A „SZOMBATI UJSÁG“

hetenként egyszer, szombaton jelenik meg, egy, esetleg másfél ivnyi terjedelemben.

Előfizetési ára: egy évre . . . 6 frt.

„ „ fél évre . . . 3 frt.

„ „ negyed évre . . . 1 frt. 50 kr.

Az előfizetési pénzek legczélszerűbben postautalvánnyal küldendők be: a „Szombati ujság“ kiadóhivatalának Budapesten V., főút, 30. szám.

Gyűjtőknek nyolcz példány után egy tiszteletpéldánnyal kedveskedünk.

A kiadó.

Sorakozzunk!

Töltsd be hivatásodat és sem nem remélsz, sem nem kockáztatatsz sokat. E perczben nagy föladat vár rád, a milyen Phidias vésőjére, az egyiptomiak vakolatkanalára, vagy Mózes és Dante tollára; csakhogy a te föladatod különböző amazokétól.

R. W. Emerson.

Nincs veszélyesebb baj az indifferentizmusnál. Ez a rákfene, mely társulatokon és egyesületeken úgy, mint egyeseken evődik. Az akadály, mely a magasra törő

szellemet megbénítja. A féreg, mely az életrevaló eszmét csirájában megöli. Az ellenség, mely az emberiség legszentebb érdekei ellen küzd. A fekély, mely ellepi a társadalom egész testét, kiszívja belőle a lelki erő nedűjét, elveszi az érvényesülésre törő erőt s lesülyesztí az érzéketlen állathoz.

A milyen maga e kórság: a forrás is, melyből eredt, büzhödt és poshadt. Jellemezzük-e bővebben? Csak annyit mondunk, hogy neve: szellemi tespedés. Diagnózisa: közönyössé teszi azt, a ki benne szenved, a legszentebb ügyek iránt, oly ügyek iránt, melyek iránt minden ember kell, hogy érdeklődjék. S ez az, a mi e kórállapotot legjobban jellemzi.

Az indifferentizmus nem olyan mint a keleti pestis, mely a villám gyorsaságával tűnik fel és a tomboló vihar módjára pusztít. Nem lepi el a társadalmat, miként az imént még zöld, egészséges vetést az éhes sárkasereg. Észrevétlenül lopózik közénk és csak fokozatosan végezi romboló művét, titokban rágja meg a társadalom gyökereit. Lebontja egész nemzedékek munkáját, halomra dönti századok vesződséges művét.

S közöttünk is terjed e kórság, tőlünk is követeli áldozatait: Hannibal ante portas!

A ki nem vak, láthatja e veszélyt; csak annak titok, a ki nem akarja látni, a kit e kórság még látérezékétől is megfosztott, a ki indifferens.

De elleneink annyival jobban látják ezt a közömbösséget és e szerint cselekesznek. Ők háborítatlanul üzik nemtelen játékukat, míg mi nehéz kórál munkat aluszszuk; ők bujtogatnak, gyujtogatnak, mialatt mi szemet húnnyunk a veszély előtt. Pedig mikor majd fellobban a tűz s az emésztő lángok körünyaldosnak bennünket tüzes nyelveikkel: akkor már későn lesz a vész harangot megkondítani!

Ma még csak kevesen vannak hazánkban, kik ellenünk szóval és írásban, alattomban és a köz előtt, izgatnak és lázítanak; kik a műveletlen tömegre számítva, az oroszországi kedélyes viszonyokat szeretnék nálunk is meghonosítani. Ha csak ezzel a pár emberrel kellene megküzdenünk, úgy biztos volna a győzelmünk. De ez a néhány ember folyton szaporodik, s szaporodik azért, mert mi ignoráljuk őket. S míg mi hallgatunk és tétlenek maradunk, az alatt ők beszélnek és tesznek.

S valjon igaz-e az, a mivel bennünket vádolnak?

Avagy talán hiányzik bennünk az öntudat, nincsen meg bennünk a szellemi erő, hogy a világ előtt megerőtlenítsük ezen aljas indok fogamzotta, gonosz lélek szülte, alaptalan rágalmakat?

Ó, dehogy nincs! Még csak fogalmunk sincs arról, mennyi erő fölött rendelkezünk! Csak hogy úgy vagyunk vele, mint a talajjal, mely arany eret rejt, de mit sem tudunk felőle.

Pedig e passzivitásból kifogunk, mert ki kell ocsudnunk!

Az undok alávalóság sarával irt piszkos röpiratokban förmednek ellenünk, vérlázító, hitvány vádak terjesztenek ellenünk vak gyűlölet sugalta aljas, vádakkal illetnek bennünket, és mi — hallgatunk! Sőt mi több: akadnak más felekezetekből józan és felvilágosított férfiak, kik felháborodva ezen az emberi jog és méltóság ellen elkövetett nyomorult merényleteken, érdekeink és jogaink védelmére kelnek s még így se birják figyelmünket a fenyegető veszélyre irányozni.

De mit is érne, ha akadna is közöttünk ember, ki ügyünket ügyévé akarná tenni? Mit ér a hadvezér hadsereg nélkül? Az önzéstelen, nemes vállalat elbukik, mert azok nem támogatják, a kiknek zászlóját lobogtatja.

Mintha csak megérdemelnők, úgy türjük el a támadásokat. Az ország legelső testületében, a törvényhozásban, példátlan vakmerőséggel kelnek ki ellenünk s a mi hitsorsaink ott hallgatják s legfőlebb a megvétel gúnymosolyával válaszolnak, holott más felekezetű hon-

atyák, megsokalva a kaján támodásokat, felszólalnak, interpellálnak, míg a mieink — tovább is hallgatnak!

A kórság egyik főokát a magyar zsidók meghasonlásában látjuk. A haladó párt egy része azt mondja: az egész mozgalom voltaképpen nem is ellenünk irányul, nem minket háborgatnak, rágalmaznak, mert mi a korszellem színvonalán állunk, megfelelünk mint az emberek, mint a társadalom iránt tartozó kötelességeinknek, mint jó hazafiak pedig az állam iránti kötelességeknek. Mi tehát sem szégyenére, sem kárára nem válhatunk azon nemzetnek, melylyel eddig is testvéries egyetértésben éltünk. A gyűlölet nyilai csak az orthodox zsidók ellen vannak irányozva. De hát ki tehet róla? Miért is ragaszkodnak oly konokul régi elavult és korszerűtlen intézményeikhez? Miért nem iparkodnak ők is mind nyelvre, mind erkölcsre nézve simulni a haza egyéb fiaihoz? Ők maguk tartják fenn azt a chinai választófalat, melyet a középkor előítéletei fölépítettek!

Az orthodoxok megint azt állítják; Minket? hisz minket nem bánt sem antisemita, sem nihilista, mert mi jámbor hivei maradtunk ősi vallásunknak; mi nem ébresztjük senkiben a „profán“ tudomány és műveltség utáni hajhászattal az irigységet; ti ügyvédek és más mindenfélék akartok lenni, — evvel csak a gyűlölet parázsát szitjátok.

Ez okoskodásokat mindkét párt azzal a szellemes megjegyzéssel fejezi be: „legjobb az egész dolgot a gyönghallgatni!“

Agyon ám, de a halottak sebesen nyargalnak!“

Mindezen álokoskodások csaknem arra a hiszemre készítetnek, hogy közel állunk az — indifferentismushoz, ama veszélyes örvényhez, mely nemcsak számos egyesek, hanem egész nemzetek erkölcsi romlását idézte elő.

Sem a haladó, sem az orthodox, sem a status quo-párt ellen nincsenek irányozva a rágalom, az izgatás mérgező nyilai, hanem az egész zsidóság ellen. A műveletlen zsidót azért vetik meg, mert műveletlen, a szegényt azért, mert szegény; a művelt zsidót azért gyűlölik, mert művelt, a gazdagot pedig, mert gazdag.

Sorakoznuuk kell!

Nem támadó, hanem védelmező állásba helyezük magunkat!

Ellenségeink addig még csak csekély számmal vannak és e csekély szám is csak tompa fegyverrel harcol. Föl kell világosítanunk a félrevezetett népet, föl a kételkedő közönséget, de nem egyoldalú röpiratok által, hanem oly közlőnyel, mely a zsidóság bel- és külügyeit, azaz összes érdekeit fölkarolja.

Ezen eszme megtestesítése hitsorsosaink erkölcsi kötelessége, igazságos ügyünk és nemzeti érzelmeinknek szerzünk ily módon szószólót és tolmácsot, szerzünk pedig azért, hogy értsenek meg bennünket, mert néma gyermeknek anyja sem érti szavát.

Sorakozzunk!

Róder Adolf.

TÁRCZA.

Zsidó menyegző falun.

— (Rajzolat a zsidó-magyar népéletből.) —

Irta: Ágai Adolf.

(1862.)

Innen-onnan huszonöt éves lesz már a legény. — Koppel sógor azt a tréfát is mondta, hogy mire másodszor lesz barmiczvah (azaz tizenhárom éves) menyecske legyen a háznál. És anyja is nógatja, hadd érné meg már ezt a boldogságát. Napjai meg vannak számlálva, hazzon neki menyét a házhoz, mennyet a házba s beléje angyalokat, mosolygó piros arczu, kóczoshaju, beszédes unokákat. Mit késik? Hisz meglett, szép derék ember.

— Atyád, az Édenben nyugodjék, megáld érte, ha nem sokára hozod ősz fejemre azt a szchijét (boldogságot). Menj, nézz körül a környék leányai között és válaszs. Válaszs eszed szerint, okosan. Azt hiszed, csak a szegényben van szép és jó? Van gazdag lány is szép és jó. Eredj próbáld meg. A roshakohol (előljáró) is szerencséjének vallhatja, ha átléped küszöbéd. Öreg atyád atyja rosmedinah (a megyebeli zsidóság előljárója) volt; különb familiából származol, mint akármelyik balbószja (gazdája) a községnek. Miért? Azért, mert nincs 20,000 forintod? Lesz. Tudom én, hogy lesz. Az örökkévaló szeret, mert tiszteletben tartod ősz édes anyádat, mert hűséges istápom vagy. Sadchen (házasság-szerző) nem kell? Jó, eredj magad. Ember vagy te magad is. Ansl Telek fölveszi akárkivel. Megint a Sipos Fánnya! Ansl, fiam, legyen eszed. Tudom, tudom; szép lány, jó gazdasszony, jól neveli apró testvéreit; de látod — szegény. Ha olyan is, mint a harapás kenyér, de mikor nincs pénze! — Chalilah! (ments isten) én meg nem akarom bántani, vétkeket ne kövessék el! Hogy magam is csak szegénynek mentem férjhez? Ó lelkem, de más idők is jártak akkor! Milyen olcsóságban éltünk. Hogy gazdag lányra többet kellene költened? — bízd azt rám. Száz esztendeig élj gyermekem, de mit akarsz vele? Elvenni akarod? Gondold meg magad, még öt eleven síró testvére van. Csak három? Hát három . . . azért még mindig több, mint a mennyit elbirsz Pihenni akarok, eleget dolgoztam . . . No né . . . igazán szereted? . . . Nagyon szereted? Nem lehetnél mással boldog? Csak úgy képzeled azt. Hej, ismerem én az ilyen . . . no, no. Nem szólok többet egy hangot sem. Hagyd el, neked a roshakohol lányát is odaadták volna. A teneved Ansl Telek, te nagy kereső vagy, merő vas és acél vagy!

Ezzel özvegy Telekné levevé orráról a pápaszemet, fogásra akasztá Ansl köpönyegét, melynek gallérja alá új bélést varrt, s utnak ereszté fiát, szemefényét, mindent ezen a világon. A boltjából hosszan nézett a deli legény után, ki gyorsan haladt az alszög felé s a fák között csakhamar eltűnt.

És kiterjesztvén utána remegő kezeit, így fohászzkodott az öreg zsidó asszony: — Gyémántom! Tölgyfám! Áldd meg őt Uram és legyen neked dicsőség a mennyben és a földön!

A Sipos Fannija ott ült az ablakban. Ujjai vászondarabot ránczoltak keskeny fodrokba. A szaporátlan munka haladt, mintha öntözték volna — azaz hogy öntözték is azt, meleg keserű könyűvel.

Ugy rebesgették is már az asszonyok, hogy az, akit szeret, más után jár. Minek is fogadta szívébe, mikor hasztalan eped utána? Anyja nagyralátó, az soha sem adja beleegyezését. Es úgy szerette, oly rajongó hévvel, amint csak zsidó lány szerethet. Az utolsó hétben, hogy a hir fülét érte, egészen megzavarodott s mi tagadás benne, még a házrend is megszenvedett alatta. Megtörtént rajta, hogy az ágytakaróval terített asztalhoz; hogy a rántást ott feledte a lábasban, míg a főzőkanalat a nagy fazékban forgatá meg, pedig csak amolyan közönséges kútviz forrott benne. Kis hugát elszidta pajkos Sándornak, pedig olyan szeliden játszott a babájával a padkán; a zilált haju zajos fiút pedig, ki a szegről lerántott havdalaht (ünnepi viaszgyertya-fonat) használva ostorul, a nagy esernyőn nyagalta körül a szobát, minden perczen legalább is kétszer édes kis Szidikéjének mondá; vagy — de minek rajzoljam tovább az ilyen fonákságot? — mikor ugyanis közös tulajdona az minden szerelmes lánynak, akár zsidó, akár keresztény legyen.

Az udvaron léptek nesze, majd csengő férfihang kérdi: ki van itthon? Fanni felsikkant, eléje röpülne, nyakába borulna s a benyitó Anslt — közönyösen fogadja.

— Tudod, ilyenkor édes atyám nincs itthon. Mintha délután nem érnél rá; a szomszédoknak úgy is eljár

már a szája Ha anyád tudná, hol öled az időd, a helyett hogy dolgaid után járnál! — Mit akarsz nálunk? Menj inkább vizitbe a gyapjuszák lányához, az klavirozni is tud és selyemruhában jár. Ugy is beszélnek már a városban, hogy megkéred. Vedd el; én tőlem akár aranyba foglalhatod. Ugy is oda készülsz; tán szagos vizet is öntöttél a zsebbevalódba; ha kifogytál belőle, adhatok én; még hozzá sem nyultam ahoz a cifra üveghez, amit Pestről hoztál.

Ansl rámered a lányra, kit nem látott még ilyen ingerültnek.

Fanni arcza ég, ujjaival kötényt gyűrögeti. Keblének hatalmas hullámszája elárulá azt a tusát, melyet vivott.

Szerencsére a szerelem, ha egyrészt vak, másrészt meg mindent meglát és mindent megért.

— S ha Ansl Telek azért jönne, hogy a Sípos Fanniját tisztelettel kérje meg feleségül, azt a Fannit, kit ő úgy szeret, mint a saját életét? Azt, a ki nélkül ő el nem lehet? Fánika ijedten ugrott föl a székről. — Anyám beléegyezett s ha úgy akarod te is — elveszlek, egy pár lehetünk. Add ide jó kezdet és ne évődjél. Én soha se szerettem kivüled más lányt, te tudod legjobban.

Fanni elhalványult és a szívéhez kapott — majd édes zokogással hajtá fejét a barna zsidó legény vállára. A váratlan öröm elnémitá s csak szózatoss dobbanásai keblének hirdeté boldogságát. Ansl két kezével fogá meg a szép gyermek fejét és habos szöghajára hosszú csókot nyomott.

Szidike látánál fogva hurcolva a babát, odafurakodik az ifju pár közé; váltig azt hajtja, hogy őt is csókolják meg, meg a „kisasszonyt“ is; márhogy a bábuját. Az eleven Sándorka nagykomolyan nézte a jelenetet, és el nem tudá képzelni; vajjon Ansl bácsi hogy is nem ő vele foglalkozik ma, mikor mindannyiszor, hogy a házhoz jött, úgy elpajtáskodtak egymással.

— Ha reb Eliah nem ellenzi, adjuk össze őket. Az ég áldása legyen rajtok, bizony isten „gyönyörű egy pár nép.“

E szókkal özvegy Telekné, ki reb Eliáival lépett a szobába, behuzta maga után az ajtót és gyönyörködve nézte a jelenetet. Aztán mosolyogva megállt a szerelmesek előtt, kik csak a zajra ocsútlak fel az igézetből.

— Látod anyám magad is, mennyire szeretjük egymást. Eredj Fanni, öleld meg édes anyámat. Ő jó asszony fiának feleségét szeretni fogja. Ugy-e anyám? Reb Eliáh, apám, adja reám áldását. Meg fogom becsülni gyermekét.

A csendes öreg zsidó rátevé reszkető kezét Ansl fejére, megölelte őt és drága fiának szólítá.

Boldog emberekről hamar mulik az idő, de azért a mátkaság hat hónapja „szerelmes szívöknek hat egész esztendő“.

Végre, végre! Holnap lesz az esküvő.

(Vége. köv.)

R. Eliézer ben Hyrkanos és R. Jósúa ben Chananjá agádai vitáikban.

Elisá ben Abújá, kit inkább Achér neve: emlegetnek a források, egyszer a következőt elbeszélte tanítványának, a híres Rabbi Méirnek: ¹⁾ Atyám, Abújá, Jeruzsálem nagyjaihoz tartozott és azon napon, a melyen engem fölvetett Ábrahám frigyébe, lakomára hívta a város előkelő embereit, közöttük R. Eliézert és R. Jósúát is. Az ebéd után amazok tánczczal és énekkel vigan mulattak, ²⁾ Eliézer pedig azt mondá

¹⁾ L. jer. talmud, Chagigá 77b; midrás Kóhéleth rabbá 7₈, Rúth r. 2₁₃. A Jalkutban, Kóh. 7, 8-hoz, kombinálva van e két forrás. ²⁾ Jer. **וְלֹא מִטְפַּחִין וְלֹא מִטְפַּחִין** (v. ö. Misná, Béczá V, 2 **וְלֹא מִטְפַּחִין**), a két midrásban: **וְאֵלֶּיךָ אֵלֶּיךָ**

Jósúának: Mik ezek azzal töltik az időt, a mi őket gyönyörkedtet, hadd mulassunk mi is azzal, a mi nekünk gyönyört okoz. Erre leültek és a thórának egyes helyeit magyarázva, a próféták és a hagiographák könyveiből kiszemelt helyeket azokkal hoztak összefüggésbe, „és örültek az Irás szavai mint azon napon, a melyen a Szinájra adattak, és tüzes fény lángolt körülöttök.“ ³⁾ Ennek láttára azt mondta Abújá atyám: Miután a szent tannak ekkora a hatalma, ezt az én fiamat is, ha életben marad, a tanulmányok szenteltem. És ime — így fejezte be elbeszélését a tudósból apostatává lett Elisá, — mint-hogy nem tiszta szándékkal szentelt atyám a tannak, nem is maradtam végig birtokában.“ — Eliézer és Jósúa fiatalabb kortásának ezen elbeszélése, ámbár nem minden részletében történelmi hitelre tarthat igényt, mégis Jóchánán ben Zakkái e két legkiválóbb tanítványát azon viszonyban és közös foglalkozásban tünteti föl, melyről tényleg a talmudi és midrási irodalom igen számos helye tanuskodik és a melyre azon adat is utal, miszerint előtük és helyeslésükkel készítette Akylas (Aquila) a szentírás új görög fordítását. ⁴⁾ A szentírás fejtegetésére és más nem halákhai (vallástörvényi és szertartási) kérdésekre, egy szóval az agádára vonatkozik igen nagy száma azon hagyományoknak, melyekben Eliézer és Jósúa vitái és beszélgetései közöltetnek. Ezen viták tetemes részét az Exodus könyvének régi tannaitikus midrásában, a R. Jismáel iskolájából származott Mekhiltában olvassuk. A Mekhiltá azon szakaszaiban, melyek az Exodus 15. fejezetének végét (a 22. verstől kezdve) és 16., 17. és 18. fejezeteit értelmezik, több mint 40 helyen a Módiim városáról nevezett R. Eleázár (R. E. Hammódái) és Jósúa ben Chananjá eltérő nézeteit találjuk fölveve, a melyekhez néha mint harmadik nézet a R. Eliézeré, azaz Eliézer b. Hyrkanosé járul. Ránk maradtak oly hagyományok is, melyekben a módiimi Eleázár véleménye szemközt áll Eliézer és Jósúa közösen kimondott véleményével. ⁵⁾ A közös magyarázataik ezen példái Jákób áldásának Rubénról mondott szavait illetik. A halákhai épugy, mint az ágádai hagyományokban nem ritka jelenség az, hogy két, rendesen egymással ellenkező véleményű tannát vagy amórát valamely mondás közös szerzőinek neveznek, a mely közösséget azonban egy megelőzőt vitatkozásból eredt megegyezésnek képzelhetünk. Eliézert és Jósúát mint agádai írásfejtegetés közös szerzőit kétszer említi a 4. századnak egy kiváló agadistája, R. Berekhjá. ⁶⁾ Az Énekek éneke 7. fejj. 2. verséhez ezt jegyzi meg; „A világ két hegye (azaz két

אֶלְפַבְטָרִין (Rúth r. **אֶלְפַבְטָרִין**, Jalk. **בֵּיתָא אֶלְפָא**). Az utóbbi szó a. m. *αλφαβηταριον* és betűsor szerint rendezett verseket jelent. ³⁾ **וְהָיוּ הַדְּבָרִים שְׂמֵחִין כְּנִתְיָנִתָּן מִסִּינֵי הָאֵשׁ מִלְּהֶטֶת סִבִּיבוֹתֶיהֶן**. A „tüzes beszéd“ metaphorájából, mely az újabb nyelvekben is közkeletű, lett a lángoló tűznek e képzete, mely az írásfejtegetők szavait környezi. Ezen képzetet az Irásban is alapították meg, még pedig a Szináj tűzére utalva (Deut. 4, 11); l. az 1. jegyzetben idézett helyeket és Sir hassirim rabbát, l. 10-hoz; és ezen képzeten alapszik azon ismert monda, Jónáthán b. Uzziélről, a prófétai könyvek fordítójáról, miszerint írásfejtegetésének heve a felette elrepülő madarakat is elégette (Szukká 28a). — A jelen elbeszélésben a lángoló tűznek képzetét még mondászerűbbé és szemléltetőbbé alakította át a jerusálemi talmud verziója. Ez utóbbi szerint „tűz lejött az égről és körülvette őket **וַיִּרְדָּה אֵשׁ מִן הַשָּׁמַיִם וְהִקִּיף אוֹתָם**“, ugyanaz van mondva jer. Chag. 77a, Eleázár b. Arákról és Jóchánán b. Zakkáiról). „Arra azt mondta nekik Abújá: Oh mestereim, vajjon házamat akarjátok-e meggyújtani felettem?“ A szentírás három részéből kiszemelt versek egymáshoz csatolását és exegetikus összefüggésbe hozását ugyanazon kifejezésekkel Simon ben Azzáinak tulajdonítja a hagyomány (Leviticus rabbá 16. fejj. Sir Hass. r. az id. h.). ⁴⁾ Megillá 3a. A jerusálemi talmud, Kid-dúsín 59a, E. és J. helyett Akibát nevezi. ⁵⁾ Genesis rab. (8. fejj. ⁶⁾ Az Énekek éneke 1. fejj. 12. verséhez, Sir hass. r. ezen helyhez, három fejtegetés így van bemutatva: **רִי אֱלֹהֵינוּ רִי עֲקִיבָא רִי בְרִיכָה**. Ezt úgy kell érteni, hogy Berekhjá a két tannának véleményét közölvén a magáét

nagy embere) 7) R. Eliézer és R. Jósua e szavakat: **מה ימי פעמך בנעלים** ilykép értelmezték: Mi szépek voltak az ünnepi zarándokolásaid, a melyek minden inséget elzártak tőled.“ 8) És ugyancsak Berekhjá a 104. zsoltár első verséhez E. és J. nevében e két szónak **גדלת מאד** következő hymnusszerű paraphrasisát adja: 9) „Nagy voltál, oh Isten, mielőtt teremtetted a világot, de miután teremtetted, igen nagyak nyilvánultál; nagy voltál, mielőtt kiszabadult Izraél Egyiptomból, de igen nagyak nyilvánultál a kiszabadítása után; 10) nagy voltál, mielőtt dicsőítettek téged a próféták, de igen nagyak nyilvánultál, miután dicsőítettek.“

Dr. Bacher Vilmos.

(Folytatása következik.)

Történelmi ada^tok.

A mint már e rovat czime mutatja történelmi adatok közlésére van szánva még pedig kizárólag oly adatok közlésére, melyek a magyarországi zsidók történelmére vonatkoznak. Mert hogy a zsidók kik már Árpád előtt laktak e földet, nevezetes befolyással voltak magyarország közművelődési és nemzetgazdászati viszonyaira, eléggé bizonyítják azon gyér adatok is, melyek eddig napfényre kerültek.

Mi a történelmi adatok gyűjtését illeti, uttörő és fáradhatatlan buzgalmat fejtett ki a pesti izr. hitközség rabbija, főtisztelendő Dr. Kohn Sámuel úr, ki kiválóan az izraeliták történelmére vonatkozó adatok gyűjtésével foglalkozik. Ide vágó, már megjelent munkáit, jövő számban bővebben fogjuk ismertetni.

E rovatot megnyitom egy eredeti kérvény másolatával, mi az első bankház alapítására vonatkozik, melyet szószerint közlök mind stilaris mind nyelvezeti eredetiségében.

„Hochlöbliche Kayserliche Hofkammer. Gnädig hochgebietende Herren Herrn. Euer Hochgräfl. Excell. und Gnäd. ist vorhin gnädig wissent, dass seit das königl. Ungarn dem den Türken entrissen worden, selbiges dennoch so lange Jahre Herr der rechten Mercantilund Cambial Correspondenz mit denen in Teutsch- und anderen Lande gelegenen Vornehmen Handelstätten und Plätzern ermangelt hat, das solches dem ganzen Landt Vill Vortheil bringen würde ist ausser Zweifel, denn durch einen in den Königreich sich fündenden wexelpplatz wurde mehreres gelt in das Lant gezogen, als dass man in kurzen eben solchen Capitalien würde heben können als in Breszlau, Prag und dergleichen orthen mit

mint harmadikat csatolja hozzájuk. 7) **בך דרשו שני הר עולם** „Hegyeknek“ ugyanazon értelemben nevezi, a melyben Jósua b. Chanánjá maga nevezte így Sammái és Hillél tanítványait; (erről l. megjegyzésemet, A bab. amórák agádájá, 5 l.) 8) **פעמך**-ban czélzást látnak **פעמים**-ra, a mi a három zarándokolási ünnepről használtatik, Exodus 23,17; **בנעלים** szót pedig **נעל**, elzárni, ígére vezetik vissza (**שהיו נועלין בעד כל הצרות**).— Ezen értelmezéssel szabad összehasonlítani Jósua b. Chanánjá azon nézetét, melyet Simon b. Gamliél közöl nevében (Misná, Szótá IX,11 és Tósz. Szótá, 15. fej.): „A templom elpusztulásának napjától kezdve nem mulik el nap átok nélkül, nem szál ott le harmat áldásul és megfosztattak a gyümölcsök jó izüktől!“ Curiosum gyanánt emlitem itt, hogy egy későbbi mondában (Béth Hammidrás, ed. Jellinek. V. köt. 135. l.) Eliézer és Jósua közösen zarándokolnak az ünnepre Jerusálemben. 9) Sóchér tób ezen helyhez. A paraphrasis alapját azon föltevés teszi, hogy **גדלת** nem ugyanaz mint **גדל אתה**, hanem inchoativ igének veendő: „nagygyá lettél.“ Ehhez azon gondolatot csatolják, hogy Isten nagysága, jóllehet mindig megvolt, az Isteni mindenhatóság és bölcsesség e három nagy kinyilatkozásában nyilvánult csak valójában, teljesen: a világ teremtésében, Izrael kiválasztásában és a próféták beszédjeiben. 10) Ezen középső mondatot a Jalkutból pótoltam. Hasonló mondást tesz Jethró szájába a Mekhilthá (e két helyhez Exod. 14,24 és 18,4: **מכירו ה'י' לשעבר ועכשו ביתר שנתגדל שמו בעולם**.)

weniger wurde es manchen Handelsmann auch ohne Zehlich andern zu gestatten können wann man in Ungarn selbst von einen zum andern orth und Landt als wer gegen Siebenbürgen und Belgrad, ober Ungarn und andern Bergstätten, die gelter per Wexel könnte hin und herüber machen, gestaltet man erst die grösste Gefahr ausstehen muss, einiges Gelt in natura hin und herzubringen, welches die handelschaft unter deren Inwohner selbst verhindert. Nun haben wir Consortes entschlossen, in Pressburg allwo wir in Schutz und wohnhaftig, wir eine wexelstube aufzurichten, und zu führen, stehen aber an den an, dass in der Vorstatt wir mit unser Cassa nicht sicher wären, in der Statt Pressburg aber zu sein, einen Consenc haben müssen, zu welchen wir durch eine hochlöbl. Kays. Hofkammer und Ung. Camere zu Pressburg gar nicht gelangen könnte.

Weillen nun wie oben angeführt es mit allein den ganzen Landt grosse Wohlthat(?) wär wenn ein wexelpplatz in Landt gemacht würde, sondern auch einer hochlöbl. Kaysl. Hofkammer selbstan überauss Vorträglich, gestalten man eben solchen Canton, sowohl anticipacions Capitalien haben könnte, als zu Wienne, und anderorts, mit wenig andern anticipanden in Wienne in Ihrer Anticipationen facilitirt wurde, gleich wir es Ihnen wegen der in Böhmen und Schlessien anweisenden Geltern durch dasige Banquers begleicht. Daher haben wir dieses Euer hochgräfl. Excell. und Gnäd. Unterthänigst hinterbringen wollen und gelangt an denselbe Unser Unterth. Bitten, Sie geruhen güdigst aus obangeführten anzeichen selbst wahrhaft und Begreiflich, höchst nutzbahre Ursachen, es mit der hochlöbl. Ung. Cammer zu Pressburg dahin zu dirigiren, dass uns in der Statt erlaubt werden mögen wür somit erbittig uns aufs Verbindlichste dahin zu verpflichten, dass wür nach der unsserige in geringsten geheimen Handelschaft od. dergleichen durch welches der Bürgerschaft als Kaufleut, Handwerksleuth oder anderen Leuthen

Az okmány utolsó sora olvashatlan. következik az aláírás, Lazarus Hirschl, Simon, Michael und Herzl Lehman Juden in Pressburg.

Czim. An die hochlöbl. Kaysl. Hofkammer Underth. Gehor. hinterbring und bitten Lazarus Hirschl, Simon, Michel und Herz Lehman Juden in Pressburg. Includata Wir das uns in der Statt Pressburg eine wexelstube zu führen und und zu wohnen ged. Verhelf werden möchte.

Eredeti szöveg a válaszszal együtt a m. kir. kamarai levéltár „Benignae Resolutiones“ gyűjteményben a levél kelte alatt 1703 május 12-én őriztetik.

Jövőben i. Lipót császárnak e kérvényre adott feleletét közöljük. Gr.

I R O D A L O M.

— A muhammedán József-monda eredete és fejlődése. Irta Neuman Ede. Budapest 1881.

Szerző a zsidó rabbi képzőnek növendéke s e munka első irodalmi kísérlete; de már ez első kísérlet is eléggé igazolja, hogy fiatal tudósunk majdan a magyar zsidó papságnak diszére fog válni. Műve bő olvasottságról, a keleti nyelvek ismeretéről, de különösen a tárgy helyes fölfogásáról tanuskodik; magyar stilusa pedig nemcsak kifogástalan, de zamatos is. Ezen értekezés a muhammedán József-mondákat kutatja és történeti szempontból vizsgálja. Kiindul a muhammedán mondákból s megkísérti azoknak forrásait a zsidó hagyományban kimutatni. Hogy ez szerzőnek tökéletesen sikerült kitetszik már abból is, hogy a munka Szász Károly ajánlata folytán országos költségen lett kinyomatva.

Üdvözljük fiatal tudósunkat a magyar-zsidó iroda-

lom terén s kívánjuk, hogy az országos rabbi képző intézet sok ily tanulóval dicsekedhessék.

— „Beth-El“ Ehrentempel verdienter ungarischen Israeliten von Ignác Reich. Mit sieben Porträts.

Reich Ignác jeles írónk ismét beállított, még pedig a „Beth-El“ 3-ik kötetének 1 füzetével a melyben Wahrmann Mór, Hirsch M. prágai főrabbi, Dr. Reich Ármin, Szántó Simon, Bischitz Johanna, Deutsch Henrik, Barnay Ignác, Ágai Adolf, Körösi József, Perlesz József, Barnay Lajos színész, Kohányi Sámuel, Nordau Miksa és Angyal Anna életrajzát közli. E névsor eléggé mutatja, hogy a jeles író a társadalom minden osztályából állította össze albumát, kiknek életrajzát oly terjedelemben írta meg, hogy minden egyes életrajz, korrajznak is beillenek.

Azonban úgy hisszük, hogy a hazafias érzelmű szerző kétszeres szolgálatot tett volna, ha ezen életrajzokat magyar nyelven adta volna ki.

Ugy látszik, derék hazánkfia, Hirsch Márk prágai főrabbi is arra kívánta őt buzdítani, midőn közlésre szánt arczképét magyar aláírásával látta el.

— „Blüthen von den Gefilden Juda's“ czim alatt jelent meg Freund Lipottól egy kis mű, mely a nevezetesebb héber közmondások, költemények, szójátékok és talányok gyűjteményét német versbe foglalva mutatja be.

E gyűjtemény összeállítása író tapintatossága és helyes fölfogásáról tanuskodik s habár az író a mondatok jelentését helyesen fogta föl, a versbe szorítás által az eredeti szöveg értelme mégis némi csorbát szenvedett, különben bárkinek is igen hasznos és élvezetet nyújtó olvasmányul szolgál. Az utóbbi két munkára még vizsztatérünk.

Drukk. Humorisztikus naptár az 1882. ordénáré esztendőre. Megcselekedte Nms. Mokány Berczi de Bugacz et Dombosög. Ára 1 frt.

Egyszer azt kérdezte valaki, hogy mi tulajdonképen az az opera? Erre azt felelték neki: Oly bolondság, mit azért énekelnek, mert el nem lehet mondani.

Ez a definitio jutott eszünkbe, midőn Ágai Adolf, jeles humorista legújabb cselekményét elolvastuk. Ő ugyanis az oly dolgokat, mit komolyan el nem lehet mondani, tréfás alakban veti oda azoknak, a kiket illetnek. Ime egy kis kóstoló:

Hol vette?

Áron. Nem adhatok többet a japjóért. Becsület-szavamra mondom!

E ő s ffy. Ugyan ne komédiázzon, Áron szomszéd! Honnan volna a zsidónak becsülete?

Áron. Megmondom, nodságos ifiőr. A boldogult nodságos órnak adtam külsün pénzt, amit mondta, hojd őszre megfőzet. Becsület szavát adta rá. Nem főzetett. Hát eztet a becsület szót hoztam el a nadságos ifiőrnak.

Választáskor.

Bordás uram. (A hordóról leszálló Határcövy Gyula képviselőjelöltnek megveregetve a vállát.) Aunye öcsém, de szépen beszélt! Bizony isten kár, hogy zsidó!

Határcövy Gyula. Ejnye Bordás gazda, hát vétek az, ha valaki zsidó?

Bordás uram. Hasze vitéknek nem viték a, de hát nem illik, tetszik tudni.

ISKOLA ÉS NEVELÉS.

Nevelési intés szülők számára.

A gyermekek iránt való szeretet gyakran annyira elragadja a szülőket, hogy gyermekeik megörvendeztetésekor gyakran oly eszközökhöz nyulnak, melyek kedvenczöknek testileg és lelkileg ártalmára vannak. Ez leginkább az ajándékokban mutatkozik, különösen pedig a temér-

dek játékszerben, melylyel jómódu szülők gyermekeiket túlhalmozzák. E tény valóban megérdemli, hogy elmélkedjünk fölötte, mert hol az ifjúság nevelése forog szóban, mi sem oly csekély, hogy megfontolásra ne méltassuk.

A tapasztalás arra tanít bennünket, hogy az első benyomások a legtartósabbak, s legtöbb esetben egész életünkön át megmaradnak elménkben. Azért már a játéktól kezdve mindent gondosan kell kerülnünk, a mi a gyermek szellemének ferde irányt adhat.

A gyermeket sok játékszerrel ellátni czélszerűtlen és ártalmas, mivel már a „sok“ maga is ellene van a gyermeki természetnek. A gyermek élénk és erős képzelőerejénél fogva a természet minden egyes tárgyába életet lehel, és saját életét is átviszi azokra. Ez okból mindenütt talál játékszert és egykönnyen hiányt nem szenved benne Egy fadarabocska bábja, egy kis deszka szekere, egy dióhéj hajója; házakat épít, vízvezetést és tavat ás, kő- és fadarabokból a legkülönbélebb alakokat állítja össze s így játszik naphosszig a nélkül, hogy más játékszer után vágyódnék.

A gyermek sokkal gazdagabb a fölnötteknél, legalább képzeletében. A madarak, lepkék s virágok beszélnek vele s ő azokkal. A természet minden egyes tárgya ösztönzi munkásságát. Miért terhelnők tehát még a temérdek mesterséges játékszerrel, ha a természet maga is elég játékszert nyújt neki? Az ajándékba adott sok játékszerrel csak rossz szokásokat ébresztünk és segítünk elő a gyermekben.

A sok játékszer által könnyen rendetlenséghez szokhatik a gyermek. A gyermek szelleme sokkal gyengébb és korlátoltabb, mintsem a sokaság között feltalálná magát és a temérdek tárgy között rendet tarthatna. Ez az oka, hogy mindent össze-vissza hány, a rendtartásból eredő jó érzést meg nem ismeri, és a rendetlenség fölötti gyönyör csakhamar fölébred benne. Hogy a rendetlenséghez való hajlam a gyermekből egyhamar ki nem vész, sőt még csak férfikorában nyilvánítja rossz hatását, meg sem kell mondanunk.

A sok játékszerrel a rontás és pazarlás hajlamát is ébresztik a gyermekben. Ha valamely játékszerét elrontja, elpusztítja, vagy elveszíti, azzal mitsem törődik a gyermek, de még szánalmat sem érez vesztesége fölött. Miért is szomorkodnék, ha a nagy halmaz játékszerből egy-két darab hiányzik? hisz nem érzi hiányát, maradt még elég, vagy pedig csakhamar kipótolják veszteségét kedves szülői. Ilymódon nem tanulhatja meg a gyermek tárgyait megbecsülni s tulajdonának örvideni, s azért érettebb korában is vagy csak nagy nehezen, vagy egyáltalában nem ismeri meg a mértékletességet, sem pedig a szükségest a fölöslegestől meg nem tudja különböztetni.

A sok játékszer a gyermek tevékenységi ösztönét játékdühvé változtatja, hozzá szokik a játszáshoz. és mindig csak játszani akar; komoly és fáradságos foglalkozás nincsen inyére, föl nem foghatja, hogy a legtöbb ember élete nem játék, hanem folytonos munkásság és szüntelen fáradság közt foly le.

A szemet kápráztató sokféle tárgy a gyermeket figyelmetlenné teszi, mert szellemi tevékenysége minduntalan más irányba tereltetik s ennél fogva egy tárgynál megállapodni nehezebbre esik. S ha aztán figyelmét hosszabb ideig egy és ugyanazon tárgyra akarja fordítani, nem teheti, mivel szelleme már hozzá szokott a folytonos ide s tova szökdeléshez. Igaz, hogy ily módon sok tárgygyal ismerkedik meg, de egygyel sem kellően, minek következtében dolgozatai mind a felületesség és kontárkodás bélyegét hordják magukon. Valamint az ifjúságban megszokott egyéb hibák, úgy a könnyelműség is csak nagy nehezen, de sohasem végképpen irtható ki az érettebb korban.

Végre még csak egyet. Ha a gyermeket gazdagon megajándokozzák játékszerrel, nagyon könnyen ébreszt-

hetnek benne elégületlenséget; megveti a birtokában levő dolgokat, mert szebb és több után vágyódik. A már birtokában levő tárgyak eltompítják szellemét, mást, neki újabb kellemet szerző tárgyat kíván, hogy ezt is rövid idő múlva untatónak találja s megvesse. S valjon ki merné állítani, hogy nem a játékszerek tompítják el érzékünket annyira, hogy érettebb korunkban már mi sem érdekel bennünket?! Paedagogiai értelemben a játékszer oly eszköz a nevelő kezében, melylyel a gyermeket már a játszó szobában a rend és megelégedettség nagy tanaival megismertetheti, melyek egész élete fölött határoznak.

LAPSZEMLE.

E rovatban a német, angol, francia és olasz zsidó lapok rövid kivonatát fogjuk közölni, hogy t. olvasóink a külföldi zsidó élet fejlődési processusának folyamatáról maguknak tudomást szerezhessenek.

„The Jewish Messenger,“ (a zsidó hírnök) New-Yorkban jelenik meg s mind alakjára mind tartalmára bármely hason czélú lappal vetélkedhetik. Szelleme és iránya oda irányul, hogy azzá legyen, a mire homlokán ragyogó mottoja mutat: **מבשר טוב משמע ישועה**

E lap a föld egész kerekéségen levő zsidók érdekeit szeretettel és ujságtól megkívánható alaposítással tárgyalja.

Legújabb számának vezércikke az orosz-legyel zsidók viszonyait ismerteti. Elmondja a zsidók házasságkötése- és születésekor elkövetett szabályellenségeket, mi által sokan a katonai kötelezettség alól megmenekesnek és Amerikába szöknek. Közöl még egy kitűnő beszélyt; többi részei pedig a zsidók ügyei és irodalmára vonatkozó ismertetések a föld minden országaiból. A következő benne foglalt sorok t. olvasóinkat is fogják érdekelni: „Ibn Ezra mint grammatikus.“ A Minerváról szóló régi monda, mely szerint teljesen fölfegyverkezve ugrott ki Jupiter homlokából, — megvalósult a pesti rabbi semminarium történetében. Négy éve csak, hogy fenáll és Bloch, Bacher és Kaufmann tanárai már is nagy tekintélyt vívtak ki maguknak a világ irodalomban kiadott programjukkal. Magát a semminariumot egyrangúvá teszik a boroszlóival sőt az utóbbi után a legjobban vezetett intézet a modern időkben megalakultak közt. Európa harminczkilencz izr. főintézete között egyik legjelesebb s érdemelt tekintélye folytán az ultra conservatív zsidók és belátják, hogy a zsidó tekintélyének növesztésére a régi szabásu „chédere“ nem elegendők rabbik kiképzésére.

Bacher tanár fönnevezett műve egészen más térre tartozik mint a babiloniai Amoraimban foglalt legendákról irt brochurje és a szerző ernyedetlen szorgalmáról és alapos tudományosságáról tanuskodik.

Ibn Ezra újabb időben nagy érdeket kelt, melyet kétségtelenül Dr. Friedländer „Ibn Ezra irodalma“ című műve is táplált. A középkori commentatorok közt ő a legérdekesebb. Dr. Bacher Ibn Ezraja alapos tanulmány, mely új világot vet a héber nyelvezet eredetére sajátosságaira, s nyelvtani szerkesztésére — szóval grammatikájára. Csak az által, hogy kitüntette egészben a mindent átölelő szellemet (das geistige Band) vált a könyv élvezhető tudományyá. Rendszeresen és tudományosan foglalkozik Ibn Ezrával, fölhasználva az arabs szókinccset is. Könyve az lesz az Ibn Ezrara nézve, a mi Berlineré Rasira is Rosiné Rasbamra nézve.

A „Neuzeit“ 49. száma három érdekes cikket tartalmaz. Az első már 3. folytatásban igen érdekesen szól az antisemiták azon törekvéséről, hogy a zsidókat régi hazájukba visszaszorítsák. Párhuzamat von az álmessiasok és antisemiták ebbeli törekvése között, kimutatván, hogy ezzel sem a kereszténységen, sem a zsidóságon segítve nem volna. Ép ez okból rosszalja az orosz zsidóknak Palaestinába való költözését is. A második cikk a kolozsvári status-quo község ellen kiadott „cherem“-mel

foglalkozik. Kolozsvárott ugyanis, az öreg rabbi elhalálozván, fiát egy borkereskedőt választották utódjául, kiről a beavatott személyek igen furcsa korhely stikliket mesélnek. Egy része a községnek ez akaratuk ellen történt választás következtében, kivált az anyaközségből s külön szervekedett mint status-quo község. E renitentia annyira felbőszítette az orthodoxokat, hogy szent collegiumok által a ssámkivetést mondották ki az ellenszegülők ellen, vallási intézményeiket pedig iszura alá helyezték. A harmadik cikk az orosz zsidók segélyezéséről szól, míg végül még a magy képviselőházban legközelebb lefolyt antisemitikus atentátummal foglalkozik.

Levellezések.

Nagy-Kanizsán, 1881. deczember hóban.

Rendesen azt állítják, hogy a legjobb asszony az, kiről legkevesebbet beszélnek. Nem szándékon ez állítás jogosultsága fölött vitatkozni, de bizonyos értelemben a hitközségekre alkalmazva hasonló joggal állithatom, miként a rendezett viszonyu hitközségekkel fáma asszony igen gyéren foglalkozik. És ezt igen természetesnek találom, mert a mely hitközség az önkormányzat szelleme és anyagi kellékeivel rendelkezik, hol az igazgatás gépezete okszerűen van összeállítva, hol az egyes kerekék és rugók kellőképen összevágva csendesen, zavartalanul és zaj nélkül működnek, ott kevés kiemelendő, közlésre méltó mozzanattal találkozunk.

E meggyőződésre jutottam, midőn pár nap előtt magánügyben N.-Kanizsán időzve, az ottani izr. hitközség beléletét, szervezetét és intézményeit behatóan tanulmányozni alkalmam volt, mert ritkán találni vidéki hitközséget, mely a társadalmi élet fejlesztése körül annyit fáradozik, mely a művelés és — a zsidóság criteriumát képező — jótékonyosság terén annyi előszeretettel és önfőtáldozással működik, anélkül hogy ténykedését a nagy harangra kötné.

Közintezéteinek üdvös működéséről más alkalommal szólok, ezúttal csak annak kiemelésére szoritkozom, hogy itt közügyek dolgában pártviszályt, véleménykülönöséget vagy nézet eltérést nem ismernek, hogy békeszeretet, szép egyetértés és kölcsönös bizalom azon kiváló tényezők, melyek e hitközséget a közjó előmozdítását czélzó törekvésében hathatóan támogatják.

Eleinte föltűnőnek találtam, hogy a küszöbön álló előljároság-választással szemben semmi neszt nem hallottam az obligat korteskedésnek, és hajló voltam e különös jelenséget a közönyösségnek és a közügyek iránti részvétlenségnek betudni, később azonban fölvilágosítottak aziránt, mikép itt az ilyféle választási mozgalmak már rég letűntek a napi rendről, és hogy ily alkalommal csupán csak valódi érdem és tisztességes jellen határoz.

Jelenleg Gutmann S. M. ur személyében összpontosul a közbizalom, ki már 16 év óta ül az elnöki székben, és ki élénk érdeklődéssel és kiváló előszeretettel vezeti a hitközség ügyeit, így 1875-ben egy egészséges eszméjének valósitása által a hitközség jövedelmét oly mérvben gyarapította, hogy ennek folytán az ugynevezett gabella-adó örök időkre beszüntethető volt.

X.

A pesti fiárvaház felavatása. *)

A pesti izr. hitközség színe-javából nagyszámu közönség, a főváros hatósága részéről Ráth főpolgármester s Kamermayer, Gerlóczy, Kada polgármester, a közoktatásügyi miniszterium részéről Békey oszt. tanácsos. vett részt a jótékonyág újabb csarnoka felavatásán, illetőleg zárkövetéti ünnepélyén. A sugár utra szóló egyszerű, de tiszta nemes izléssel épített imateremben gyűltek össze. Friedmann főkantó, a kar s harmónia kíséret mellett a zsolttárok egyik legszebbikét elénekelvén, az intézet igazgatója felolvasta a zárkövel együtt leteendő okiratot, mely a fiárvaház alapítását adja elő. Az ezt követő zsoltsma után dr. Kohn tartá nagyhatásu felavató bezzé-

*) Ezen intézetről legközelebb bővebben fogunk megemlékezni.
Szerk.

dét. Kegyelet s hálával emlékezett meg a szerénységében páratlan nagy jótevőről, a fiárvaháznak is alapítójáról Fochs Antalról. Buzdítólag szólt a zsidók ősrégi jótékonyágúró, s az e célra szolgáló intézetekről, melyeket nem az erő s hatalom birtokosai emeltek, hanem felekezete közszelleme. Kitartásra, folytatólagos előbbre-menetre híván fel a hallgatóságot ez uton, az ég áldását esdél az intézetre, alapítóira, neveltjeire, hogy egykor emberi s hazafiúi nagy feladatainak hiven megfelelhessenek. Szívhez szóló szavait bevégezvén a jeles hitszónok, a kar a hymnust énekelé el. Ráth főpolgármester a fővárosi hatóság részéről fejezi ki az az ügybuzgók iránt köszönetét s üdvözlétét, áldást, sikert kérve az új árvaházra, mely oly diszes helyet foglal el a főváros humánus intézetei között, s mely annyira becsületére s diszére válik a helybeli izr. hitközségnek. Megtekinté azután Quittner Zsigmond műépítész kísérete mellett a 120 árvafiut befogadó háló, s vele összeköttetésben álló mosdótermet, melynek gondos és czélszerű berendezéséről a legmelegebb szavakkal fejezé ki elismerését; meglátogatta a betegek szobáját, mely a többiekétől oly távolra helyzetetett, hogy az egészségesek közelébe se jutnak. Kiváló tetszésben részesült a tantermek helyes elrendezése, melyek egyes lakószobák által vannak egymástól elválasztva, nehogy egy a másra nézve hangos beszéd vagy ének által hátrányosak lehessenek; a fürdőterem pompás berendezése akármelyik nagyuri palotának büszkeségét képezhetné. A nagy ebédlő-terem a félpincze világos helyiségében, a konyha közelében van. Tornaterem, dolgozó szoba, gyűlés-terem szóval minden kívánható a legczélszerűbben van elrendezve. A fő- és polgármester urak, osztatlan dicsérettel halmozták el az árvák ez új hajlékát s építőjét. Beirva nevüket a vendégkönyvbe távoztak a jótékonyág e szép intézetéből.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kérjük azon t. czimzetteket, a kik lapunkat támogatni szándékoznak, hogy sziveskednének az előfizetést mielőbb megtenni; az előfizetni nem szándékozókat pedig arra kérjük, hogy a lapot a beérkezett czimszallag alatt vissza küldjék, nehogy a második számot is fölös példányokban kelljen ki nyomatnunk.

Lapunk második száma január hó 7-én jelenik meg.

— A legközelebbi múlt napokban kísérték nagy részvét mellett örök nyugalomra néhai Stern Lövy A. budapesti ékszerész özvegyét, szül. Frankl Fanni asszonyt, ki rövid betegség után tevékeny és áldásos életének 65. évében jobb létre szenderült. Benne köztisztületben álló gyermekei a leggyengédebb anyát, a szegények és szűkölködők pedig legbőkezűbb jóltevőjüket veszítették. Nyugodjék békében!

— A helybeli névmagyarosító bizottság megkeresése folytán elhatározta a pesti izr. hitközség, hogy a községbeli szegény tagoknak díj nélkül szolgáltatassanak ki a születési bizonyítványok.

— A bécsi katasztrófa áldozata legnagyobb részét zsidók voltak s minthogy a föl nem ismert és nem reklamált halottakat a birodalmi székváros tanácsának határozata szerint közös sirba temették, természetes, hogy a különféle felekezet lelkészei végezték a gyászszertartást a temetés alkalmával. A zsidók részéről Dr. Jellinek hitszónok fungált, ki következő beszédet mondott:

Semmi tűz, ha még oly erősen lobog is, nem világíthatja meg az éjszakát, mely e koporsók fölé borult. — Hogy hívták a halottat, kinek hamvát vagy hulláját az egyes koporsó magában rejti? Nem tudjuk! Milyen családból származott? Ismeretlen előttünk! Milyen vallás-

ban született? Senki nem felel reá? S mégis mily benső részvét, mily igaz gyász lebegi körül e koporsókat, nem csak itt, de mindenütt, hova a szomorú hír eljutott, hogy száz meg száz ember veszté életét, találta a közös halált. Senki nem kérde nevüket, rangjokat, származásukat, vallásukat; férjek, hitvesek, apák, anyák, gyermekek, ifjak, szüzek voltak, kiknek világát, életét kinosan rabolták el. Ez a közös halál az, mely az áldozatoknak közös sirt biztosít. Az élet elválasztá egymástól, a halál egyesítette őket s egyesülve a halálban vezesse a föld az örök életbe! Adja az ég, hogy ne hiába szálljanak közös sirjukba! Vajha az ő haláluk intés lenne mindenki számára, hogy hiven, pontosan teljesítse elvállalt kötelességeit; mert minden kötelesség szent s a legkisebb mulasztás is pusztulást okozhat; adja az ég, hogy a könyvtől ázott hamvakból, melyeket e koporsók rejtnek, s a közös földből, a melyben pihenni fognak, a vallásos béke és a felekezeti egyetértés fája sarjadjozzék, de nem csak a halottak, hanem az élők birodalmában is.

— A pesti izr. nőegylet választmánya legközelebb tartott ülésében elhatározta, hogy két. a bécsi szerencsétlenség által következtében teljesen elárult leányt további neveltetés és ellátás végett árvaházába fölvesz. A nevezett egylet a két árva kijelölése, illetve megnevezése végett, levélileg dr. Newald, bécsi polgármesterhez fordult.

— Zsidó emancipáció Oroszországban. A zsidók ügye már rég napirenden van Oroszországban, a mennyiben a zsidóüldözéseket ott jó idő óta tüzzel hévvel folytatják. S jóllehet egy józan eszű ember sem kötött valami vérmes reményeket az orosz zsidók ügyének rendezéséhez, mégis nagy meglepetést keltettek e dologra vonatkozó hírek, melyek a napilapokat legközelebb bejárták. A „P. II.“ szentpétervári levelezője ugyanis egy okiratot közöl, mely ama rendszabályokról szól, melyeket a volhyniai nagy kormányzósági bizottság a zsidókérdésbe ajánl. Az ajánlott rendszabályok öt részre oszlanak és 26 pontba vannak foglalva. Az első rész (A zsidók szeparatizmusa ellen) tíz pontból áll, melyek szerint minden zsidó, mint városi lakos irandó be, külön kerületek alakítása adóbeszedés végett megtiltandó nekik s nem választhatnak véneket; minden eddig fennálló zsinagóga és imaház bezárandó; a zsidóknak megengedtetik, hogy gyermekeiket a létező keresztény iskolákban neveltessék, végre a zsidók egyházi lajstromai keresztény előjárásági személyek által vezetendők. A második rész (6. pont) a falusi lakosságnak a zsidók általi kizsákmányolásáról szól s azt mondja, hogy a zsidóknak megtiltandó, hogy lakhelyöket a falvakban általában és a mezővárosokban a falusi lakosság lakásai közt üssék föl, hogy a falvakban birtokuk legyen, hogy a városokban ingatlanokat szerezzenek, hogy malmokat, jóságokat és gyárakat béreljenek stb. A harmadik részben (1. pont) a zsidóknak mindenütt megtiltatik a szeszes italok mindennemű elárúsítása és gyártása. — A negyedik rész (3. pont) javaslatokat tartalmaz a zsidók visszaélései ellen a városokban és néhány szolgálati állásban és foglalkozásban s kimondja, hogy a zsidók nem vehetők fel az állami szolgálatba. Végre az ötödik rész (6. pont) ama módosításokról szól, melyekkel a bennszülött lakosságnak a földbirtok megszerzését és bérletet meg lehet könnyíteni és lehetővé tehető, hogy a zsidótkével konkurráljon. Az okirat e végre ajánlja, hogy a városi és falusi iskolák száma növelendő, hitelintézetek nyitandók, melyekben zsidóknak nem szabad hitelt nyitni stb. A zsidók általi határsértéseknél, a parasztok tulajdonát képező rétek vagy más föld önhatalmu elsajátítását illetőleg, a dologban a törvényszékek által hozandó ítéletig a megsértett jog adminisztratív uton állítandó helyre.